

Livius og dubletterne

af Michael Bang

Det ser ud til, at Livius en lang række steder gentager sig selv – uden at være klar over det:

*Per eosdem dies
et M. Fulvius Nobilior,
qui biennio ante praetor
in Hispaniam
erat profectus,
ovans urbem est
ingressus;
argenti bigati
prae se tulit
centum triginta milia
et extra numeratum
duodecim milia pondo
argenti,
auri
pondo centum viginti septem.*

*Per eosdem dies
M. Fulvius Nobilior

ex ulteriore Hispania

ovans urbem est
ingressus.
Argenti
transtulit

duodecim milia pondo,
bigati argenti centum triginta,
auri
centum viginti septem pondo.*

Disse to tekster er ikke, som man måske umiddelbart kunne tro, to varianter i overleveringen af en og samme antikke tekst, selv om de mange og store lighedspunkter kunne forlede læseren til at tro det. De gengivne tekster er ikke overleveringsvarianter; men er to steder fra Titus Livius' *Ab Urbe Condita* nemlig henholdsvis XXXVI,21,10-11 og XXXVI,39,1-2.¹

Stederne er et eksempel på det såkaldte dubletfænomen, hvor Livius beretter om begivenheder, der af ham synes at blive betragtet som forskellige; men hvor læseren i dag umiddelbart oplever stederne som gentagne beskrivelser af en og samme begivenhed.

1. Teksterne gengives efter Oxfordudgaven (Conway og Walters, 1919 og senere).
En oversættelse af de antikke steder findes som bilag 2.

Der kan argumenteres for mere end 130 dubletsteder² i de 35 overleverede bøger (bog I - X og XXI - XLV) af *Ab Urbe Condita* oprindeligt formodentlig 142 bøger. I eksemplet ovenfor har de to tekststeder stort set samme informationsniveau, samme - neutrale - tendens og nogenlunde samme tekstlængde. Der er næsten verbal overensstemmelse og dermed stor lighed i både form og indhold. En så stor lighed er sjældent ved dubletter, selv om en vis overensstemmelse naturligvis altid må være til stede som forudsætning for erkendelse af dubletten. Begge de gengivne beretninger placeres hos Livius under et og samme år, nemlig det år, vi betegner 191 fvt., hvilket umuliggør, at to forskellige begivenheder ligger bag, med mindre der på dette sted skulle ligge en større fejl i Livius' kronologi, og det er der i øvrigt intet, der tyder på. Luce (1977)³ forklarer stederne med *carelessness* og mener, at de to steder *most probably* er *taken from the same source each time*. Han ser gentagelsen som opstået ved skift af forlæg fra Polyb til romerske kilder, igen til Polyb og igen tilbage. Det er en forklaring, der passer med den almindelige opfattelse af Livius' arbejdsmåde, nemlig at han benyttede et og kun et forlæg til hver af de enkelte dele af *Ab Urbe Condita* (enkilde teorien, *Nissens law* som Walsh (1961)⁴ betegner den).

Ligheden mellem de to steder kan forklares med, at de er baseret på samme forlæg; dog ikke i form af egentlig afskrift, dertil er forskellene trods alt for store, men snarere skrevet ud fra hukommelsen. På denne måde kan dubletfænomenet være med til at bekræfte, at Livius trofast afspejler sine forlæg og dermed også forskellene mellem dem. I forholdet til Polyb lader dette sig tydeligt påvise ved en direkte sammenligning mellem Polybs fremstilling og de overleverede tilsvarende dele af *Ab Urbe Condita* (væsentligst 3. og 4. dekade). For de romerske forlæg, der alle er gået tabt, må mere indirekte metoder - herunder analyse af dubletfænomenet - tages i brug.

-
2. De godt 130 steder kan findes i den i bibliografien nævnte litteratur, dog oftest i form af fodnoter. Der er ikke registreret eksempler på samme begivenhed ubevidst berettet 3 eller flere gange. En oversigt over dubletter findes som bilag 1.
 3. P. 77ff; ligeledes p. XIX sætter Luce dubletter i forbindelse med skift i forlæg samt (p. 187) i forbindelse med arbejdshastigheden. Også Walsh (1961) p. 142 og p. 146 forklarer dubletter som værende opstået ved skift af forlæg.
 4. P. 142

Ligheden mellem de to ovenfor gengivne steder peger dels mod en ikke ringe præcision i Livius' gengivelse af forlægget dels mod 'scissors and paste' - eller 'klu-deklip' - historieskrivning, siden skarpt afgrænsede tekstdele kan sættes så klart op mod hinanden, som her vist.

NOGLE METODISKE OVERVEJELSER

Med en sådan arbejdsmetode kommer *Ab Urbe Condita* ikke til at fremstå som en syntese af forgængernes værker. Alligevel vidner mange bemærkninger i teksten⁵ om, at Livius har orienteret sig bredt.

Livius' holdning til forlæggene belyses godt af følgende citater:

[...] *haud ab re duxi verbis quoque ipsis, ut tradita nuncupataque sunt, referre* [...]⁶

og især af

[...] *sicut proditur tamen res, ne cui auctorem fidem abrogaverim, exponenda est.*⁷

Hans arbejdsmåde skal forstås og vurderes dels ud fra antikkens opfattelse af og krav til historieskrivning som en litterær genre snarere end som i dag som faglitteratur og dels ud fra Livius' ærinde nemlig

[...] *a primordio urbis res populi Romani perscripserim* [...].⁸

Hans emne⁹ har været så usædvanligt i sit omfang, at det kan være med til at forklare, hvorfor dubletter ikke¹⁰ er påvist hos andre antikke historieskrivere med emner af mere begrænset omfang. Arbejdets omfang omtaler han blandt andet og med stor ydmyghed i begyndelsen af 4. dekaide:

5. Eksempelvis III,23,7, IV,20,5, VIII,6,3, XXIX,27,13, XXX,3,6

6. VIII,11,1

7. VIII,18,2-3

8. Praef. 1

9. Se blandt andet også praef. 3, XXXI,1,2, XXXIII,20,13 og XXXIX,48,6

10. Skydsgaard skriver dog i kommentarhæftet til Klassikerforeningens Kildehæfte om slaveri (1975) p. 6 om Cato [...] Værket "*De agri cultura*" er nemlig en mærkelig blanding af konkrete anvisninger og mere almene betragtninger, og det er ikke muligt at finde nogen nøjere plan i det. Flere gange er der tale om næsten ordrette gentagelser. Man har forestillet sig, at det var en slags "notesbog", eventuelt med indstukne "lapper", som han påtænkte at ordne til en egentlig afhandling. I så fald nåede han det ikke, inden døden i 149 f.kr. indhentede ham [...].

Me quoque iuvat, velut ipse in parte laboris ac periculi fuerim, ad finem belli Punici pervenisse.

Nam etsi profiteri ausum perscripturum res omnes Romanas in partibus singulis tanti operis fatigari minime conveniat, tamen, cum in mentem venit tres et sexaginta annos – tot enim sunt a primo Punico ad secundum bellum finitum – aequae multa volumina occupasse mihi quam occupaverint quadringenti octoginta septem anni a condita urbe ad Ap. Claudium consulem qui primum bellum carthaginiensibus intulit, iam provideo animo, velut qui proximis litori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quidquid progredior in vastiorem me altitudinem ac velut profundum invehī, et crescere paene opus, quod prima quaeque perficiendo minui videbatur.¹¹

Hans formål - og med det hans praktiske arbejdsmulighed - var tydeligvis ikke at foretage en systematisk, kritisk analyse af alle forgængeres udsagn.¹² De tilløb, der er til kritisk stillingtagen, resulterer ikke i en fremstilling i overensstemmelse dermed. *Livy dealt with the same themes as Virgil or Horace and dealt with them in an very similar way.*¹³

En nærmere forståelse af dubletfænomenet og dermed af Livius' arbejdsmåde skal dog ikke her føre til en nedvurdering af Livius, men være med til at skabe grundlaget for en bredere forståelse af, hvordan Livius kan benyttes som kilde til Roms historie. De få steder i forskningen, dubletfænomenet nævnes, bruges det mest til at vise, at Livius ikke havde styr på arbejdsprocessen jf. Luce's *carelessness*.

ET DUBLETEKSEMPEL

Et eksempel på et muligt dubletsæt, hvor de to tekststeder har forskellig længde, forskellig tendens og forskelligt informationsniveau, er II,21 og II,27 begge om år 495 fvt.:

11. XXXI,1,1-5

12. Plinius d.y. skriver (Ep. V,8) *vetera et scripta aliis? parata inquisitio, sed onerosa collatio*.

Plinius tænker vi ikke umiddelbart på som historiker; men det er ikke rimeligt at hæfte så snævre etiketter på forfattere i antikken. Det er mere rimeligt bredt at betegne ham som lærd. Den metode og holdning til arbejdet, han giver udtryk for, er næppe særegen for ham, men kan sandsynligvis også overføres på Livius.

13. R. M. Ogilvie *Roman Literature and Society* (1984) p. 154.

Walsh (1961) p. 168: *Livy as scientific historian comes out badly*.

*Aedes Mercuri dedicata est
idibus Maiis.*

*Certamen consulibus inciderat
uter dedicaret Mercuri aedem.
Senatus a se rem ad populum
reiecit:
[...] *populus dedicationem aedis
dat M. Laetorio, primi pili
centurioni.**

Seemüllers (1904) argumentation for, at der er tale om dubletter, er følgende: *da nicht anzunehmen ist, dass in einem und demselben Jahre Mercur zwei Tempel errichtet wurden, so handelt es sich beidemal um die Einweihung desselben Heiligtumes.*¹⁴ Netop *anzunehmen* og intet andet. Ser man på konteksten, er der intet til hinder for, at stederne betragtes som "tagen tråden op på ny" i stedet for beretningen om to forskellige begivenheder, hvoraf vi i dag mener at måtte afvise den ene som dublet af den anden. Er der en tidsmæssig forskel?: Laetorius skal til at indvie et tempel (II,27) og senere indvies templet (II,21). Er det stadier i en udvikling, Livius beskriver; kun ét tempel og dermed blot gal rækkefølge i fremstillingen? Det, der må undre ved de to beretninger om tempelindvielse, er, at vi i første omgang får en stikordsagtig, afsluttet meddelelse om indvielsen, for så 6 afsnit længere fremme at få emnet taget op på ny og uddybet. Om Livius tager emnet op, fordi han er stødt på nye oplysninger, eller om han opfatter det som to forskellige tempelindvielser, lader sig ikke afgøre. Umiddelbart skulle man tro, at Livius må have opfattet begivenhederne som to forskellige, idet det ville forekomme naturligt, at Livius enten orienterede sig færdig i sit materiale, før han formulerede sin fremstilling, eller at han - hvis han fandt nye oplysninger om tempelindvielsen - vendte tilbage til II,21 for at tilføje og korrigere der, inden fremstillingen fandt sin endelige form. Det forudsætter, at fremstillingen først har eksisteret i en foreløbig kladdeform eller tilsvarende. Med den retoriske skoling, der utvivlsomt har været en del af Livius' uddannelse, er det meget vel tænkeligt, at en foreløbig version udelukkende har eksisteret i Livius' hukommelse, og at den version, der er nedskrevet af en sekretær efter Livius' diktat, har været den endelige.

14. P. 32.

Den cykliske skriveproces, der ofte benyttes i dag, er tæt knyttet til elektronisk tekstbehandling i modsætning til den traditionelle, lineært fremadskridende proces. Vi skal derfor ikke forestille os, at den skrevne version nødvendigvis har været gjort til genstand for redigering.

Der er andre eksempler på, at Livius ikke i den allerede givne fremstilling har indarbejdet, hvad der for os ser ud til at være senere fremkomne oplysninger, men har ladet dem stå usamarbejdet med de øvrige oplysninger.¹⁵ Det vil derfor ikke være muligt at fremføre det argument, at når de ikke er samarbejdet til én fremstilling, må der være tale om to forskellige begivenheder. Spørger man så, om det er tænkeligt, at der i ét og samme år blev indviet 2 templer til samme gud, må svaret blive benægtende. Jacob Isager¹⁶ ser det som en kulmination, at der inden for 25 år kunne bygges 5 templer omkring år 509 - 484 fvt. til 5 forskellige guder. Det må derfor forekomme ganske utænkeligt, at man omkring år 495 fvt. indviede 2 templer i samme år til samme gud. Jeg finder det derfor forsvarligt at mene, at én og samme begivenhed ligger til grund for både II,21 og II,27. En reduktion til én begivenhed vil kunne ske, uden at det ene af tekststykkerne må forkastes, idet II,27 kan betragtes som en - sandsynligvis af Livius ubevidst - genoptagelse og uddybning af emnet.

Sammenlignes II,21 med II,27, ses klare forskelle i informationsniveau, ligesom II,27 viser interesse for og viden om forholdet mellem patriciere og plebejere. Bag denne forskel anes måske to forlæg: et nøgternt/ neutralt opremsende, "annalistisk", og et klart engageret. En væsentlig grund til at beskæftige sig med dubletterne hos Livius er netop, at de synes at kunne give os mulighed for at få indblik i forlæggene for *Ab Urbe Condita* og Livius' brug af disse forlæg.

15. Eksempelvis dateringen af Sagunts belejring og fald. XXI,6,3: år 218 fvt., XXI,15,3-6: år 219 fvt. Ligeledes behandlingen af Scipios sidste år (XXXVIII,38,50-60,10), der hos Tenney Frank i *Life and Literature in the Roman Republic* (1930, 1971) p. 193 betegnes som *confused in the extreme* og hos Walsh (1961) p. 133 som *extraordinary muddle*. Arbejdsmåden beskrives præcist af Th. Mommsen, *Römische Forschungen Zweiter Band* Berlin 1879 p. 502: *Aber was er geschrieben, das hatte er geschrieben, [...]*. Eksemplet med tempelindvielse tyder på, at Livius i hvert fald på det sted ikke havde dannet sig et overblik over alle detaljer, før afsnittet blev skrevet, men at han konsulterede forlæg undervejs i formuleringen af fremstillingen. Fænomenet ses flere andre steder og diskuteres blandt andet hos Miles (1997) p. 36ff, p. 61f og hos Ogilvie (1965) p. 564.

16. *Forum Romanum og Palatin* Odense 1977 p. 16.

Samme holdning Raymond Bloch *The Origins of Rome* London 1960 p. 99.

HVAD ER EN DUBLET?

Stederne viser, hvor vanskeligt det er at fremføre egentlige beviser for dubletter: *most probably, anzunehmen* og indicier ud fra vor øvrige viden om det antikke Rom; det er på det niveau, argumentationen ligger. Det peger mod, at fremstillingen trods alt ud fra denne vinkel virker gennemarbejdet, sammenhængende og umiddelbart fri for modsigelser.

Stederne viser også, at der kan være behov for en nærmere afgrænsning af, hvad der skal opfattes som dubletter, ud over det intuitive "noget der gentages". En sådan afgrænsning er blandt andet nødvendig for at skille de tilfælde fra, hvor der er tale om "tagen tråden op på ny", eller hvor der er tale om emner, der af natur har ensartet præg.

Det må fremgå af konteksten, at Livius opfatter begivenhederne som forskellige i tid og/eller sted og/eller person. Med til at konstituere fænomenet må – som jeg allerede har forudsat ovenfor - høre, at de to beretninger kan reduceres til én, ikke nødvendigvis således, at hele den ene fremstilling forkastes som værende uden grundlag i faktisk stedfundne begivenheder; der kan være informationer fra begge fremstillinger, der må forkastes henholdsvis accepteres. Det forudsættes ikke, at de to dele i dubletsættet skal kunne føres tilbage til to forskellige forlæg, som Klotz (1941)¹⁷ forudsætter det. Der er afgjort den mulighed, at Livius kan have overtaget dubletter fra sine forlæg, eller at han har hentet de samme oplysninger fra samme forlæg to gange.

På overfladen beslægtet med dubletfænomenet er de steder, hvor Livius i sin fremstilling beretter om begivenheder, der i deres væsen synes samhörende. Som eksempel kan nævnes XXVIII,22,1-23,5 overfor XXXI,17,1-18,9,¹⁸ hvor samme indhold klart genfindes begge steder, selv om fremstillingerne ikke vil kunne reduceres til én begivenhed.

17. P. 195. Kahrstedt (1913) p. 2 har samme forudsætning.

18. Om belejringen af henholdsvis Astapa og Abydos. Se Luce (1977) p. 188 n. 5. Også fremstillingen af begivenheder som valg m.m. er af natur ensartede, hvilket ikke dermed gør dem til dubletter.

SCIPIO I AFRIKA

De ovenfor gengivne eksempler på dubletter har omfattet enkeltoplysninger eller helt korte forløb. Det følgende er et eksempel på dublet af en hel hærkampagne. Stederne er blandt andet interessante, fordi de viser, at Livius selv er opmærksom på faren for at gengive samme begivenhed flere gange:

*Duos eodem nomine carthaginiensium duces duobus equestribus proeliis interfectos non omnes auctores sunt veriti credo, ne falleret bis relata eadem est.*¹⁹

Det, Livius hentyder til, er følgende begivenheder:

XXIX,28,11-29,3

Iam enim Scipio, classe Uticam missa, ipse haud ita multum progressus a mari tumulos proximos ceperat; [...]

in quibus praefectum quoque Hannonem, nobilem iuvenem, occiderunt.

Scipio non agros modo circa vastavit, sed urbem etiam proximam Afrorum satis opulentam cepit;

ubi praeter cetera, quae extemplo in naves onerarias imposita missaque in Siciliam erant, [...]

XXIX,34,1-35,5

Ad Uticam tum castra Scipio mille ferme passus ab urbe habebat, translata a mari, ubi paucos dies stativa coniuncta classi fuerant. [...]

cum ipso duce Hannone interclusi atque interfecti sunt; [...]

non agris modo quacumque incedebat populatis, sed urbibus etiam quibusdam vicisque expugnatis, late fuso terrore belli, [...]

gravesque iterum hostilibus spoliis naves dimittit.

Det tekststykke, der ligger mellem XXIX,29,3 og XXIX,34,1, er en ekskurs om Masinissas baggrund foranlediget af hans ankomst til området. Hvis denne redegørelse fjernedes, ville de her gengivne tekststykker derfor stå i umiddelbar forlængelse af hinanden.

19. XXIX,35,2

Lighedspunkterne mellem de to stykker er iøjnefaldende: samme år, samme egn, samme personnavne, begivenheder med mange lighedspunkter og i samme rækkefølge. Disse lighedspunkter alene giver dog ikke tilstrækkeligt grundlag som argumentation for en forkastelse af XXIX,28,11-29,3 eller XXIX,34,1-35,5 som alene værende et ekko. Tekststykkerne falder begge tydeligt i 4 delemner som antydnet ved opstilling af selve citaterne.

1. Scipio rykker ind i landet	Scipio flytter sin lejr fra kysten
2. Hanno dræbes i rytterslag	Hanno dræbes i rytterslag
3. Scipio hærger markerne og erobrer en rig afrikansk by	Scipio hærger markerne og erobrer Salaeca
4. Skibe sendes til Sicilien med bytte	Skibe afsendes med bytte

1. Scipios bevægelser

De to steders oplysninger om Scipios bevægelser viser intet selvmodsigende:

XXIX,27,13: landgang ved Porto Farina nær Pulcrum forbjergtet nordøst for Utica

28,11: flåden nærmere Utica

34,3: Scipio ved Utica

Der mangler hos Livius en præcis redegørelse for Scipios bevægelser²⁰ fra landgangsområdet til Utica, idet vi kun får et generelt indtryk af en Scipio i stadig bevægelse:

XXIX,28,11:

[...] *ipse haud ita multum progressus a mari tumulos proximos ceperat; [...]*

XXIX,29,2:

[...] *Scipio non agros modo circa uastauit sed urbem etiam proximam Afrorum satis opulentam cepit; [...]*

XXIX,34,3:

[...] *ad Uticam tum castra Scipio ferme mille passus ab urbe habebat translata a mari, [...]*

20. Som kort over området kan anbefales kort 11a i Johannes Kromayer og G. Veith *Antike Schlachtfelder* III,2. Berlin 1912.

XXIX,35,4:

[...] *ipse cum cetero exercitu profectus, [...]*

XXIX,35,6:

[...] *inde omissis expeditionibus paruis populationibusque ad oppugnandam Uticam omnes belli uires conuertit, [...]*

Citaterne viser en Scipio i stadig bevægelse, hvorfor der ikke på grundlag af ligheder i beskrivelsen heraf vil kunne tales om en egentlig gentagelse, men blot om en mangel på præcis redegørelse for Scipios bevægelser.

Det, der her leder tanken hen på en gentagelse af samme begivenhed, er således ikke egentlige selvmodsigelser, men alene den store lighed i beretningen og stedernes parallelitet. Egentlig verbal overensstemmelse er der ikke tale om. Isoleret vil det ikke være muligt at vurdere, om der her er tale om et dubletsæt. Stederne må indgå i den samlede vurdering af XXIX,28,11-29,3 overfor XXIX,34,1-35,5.

2. Hanno

Det næste emneområde er spørgsmålet om Hannos død.

Den i XXIX,34,15 nævnte Hanno er - som det vil fremgå af XXIX,34,1 - Hanno, Hamilcars søn, (RE 23), hvorimod Hanno i XXIX,29,1 ikke kan identificeres nærmere end Livius selv gør det: *Hannonem, nobilem iuvenem* (RE 22). Livius er selv opmærksom på navneligheden og anfører,²¹ at Coelius og Valerius beretter, at Hanno blev taget til fange. Om det skal forstås således, at de også har to slag blot med et andet udfald i det andet slag, er det ikke ud fra Livius' fremstilling muligt at afgøre. Bemærkningen falder i forbindelse med det slag, hvor Livius beretter, at Hanno, Hamilcars søn, faldt, hvorfor det må forekomme rimeligt at forestille sig, at det er denne Hanno, Coelius og Valerius omtaler som taget til fange.

I XLV,14,5 (år 168 fvt.) omtaler Livius *Hanno, Hamilcaris filius*, der af Masgeba, Masinissas søn, ønskes som gidsel. Det er ikke muligt alene på grundlag af Livius' tekst klart at afgøre, om det er en og samme *Hanno, Hamilcaris filius*, der i XXIX,34,1 sættes i spidsen for en rytterafdeling, der i XXIX,34,15 berettes dræbt i

21. XXIX,35

slaget og som i XLV,14,5 kræves som gidsel, hvilket selvklart ville være en selvmodsigelse hos Livius.

Går vi derimod ud over *Ab Urbe Condita*, finder vi hos Appian en beretning, der vil kunne bekræfte Coelius' og Valerius' oplysninger om, at Hanno blev taget til fange:

13. [...] καὶ ἐστρατοπέδευον οὐ μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων Ἀσδρούβας τε καὶ Σύφαξ καὶ Μασσανάσσης περὶ Ἰτύκην πόλιν, ἐς ἣν ὁ Σκιπίων καταχθεὶς ὑπ' ἀνέμων καὶ αὐτὸς ἐστρατοπέδευσε περὶ αὐτὴν. [...]

14. [...] Ἄνων μὲν δὴ χιλίους ἦγεν ἐπιλέκτους ἱππέας Καρχηδονίους καὶ Λιβύων τι πλῆθος, Μασσανάσσης δὲ Νομάδας τοὺς ἑαυτοῦ· [...] Μασσανάσσης [...] καὶ συλλαβὼν αὐτὸν [Hanno] ἀπῆγεν ἐς τὸ τοῦ Σκιπίωνος στρατόπεδον [...]

15. Σκιπίων δὲ καὶ Μασσανάσσης τὴν χώραν ἐπόρθουν, [...] πολιορκοῦσι δ' αὐτοῖς πόλιν μεγάλην ἣ ὄνομα ἦν Λόχα, [byen indtages].²²

Ser man på persongalleriet og emnet, bliver XLV,14 forståelig med Appians oplysninger. Ser man rent aldersmæssigt på det, er der intet til hinder for, at der kan være tale om samme person hos Appian og i Livius XLV. Tidsdifferencen på 36 år er så lille, at en mand i den våbenduelige alder i 204 fvt. stadig vil kunne have politisk betydning i 168 fvt.

De to steder en Hanno, Hamilcars søn, omtales, sker det med samme betegnelse og uden tegn på, at en skelnen skulle være nødvendig, idet der begge steder er tale om en temmelig indforstået omtale.

Tager man udgangspunkt i Appians fremstilling, der synes at ligge på et højt informationsniveau, og i Livius XLV,14, der - i denne forbindelse - er sammenhængende og selvmodsigelsesfri, er man ikke alene nødt til at afvise, at Hanno, Hamilcars søn, faldt i XXIX,34 - en oplysning, Livius selv nævner er usikker²³ - men er med Appian også nødt til at afvise XXIX,29,1 som uhistorisk, da Appian kun har ét slag, hvor Hanno er involveret.

Appians slag finder sted under medvirken af Masinissa, hvorfor det - hvis Appian skal følges - må være det første slag, der afvises. Livius nævner da også selv, at Masinissa ankom i begyndelsen af felttoget (XXIX,29,4).

22. Appian, *Rom.* VIII (Puniske krige) 3,13-15

23. Argumentationen hos Lazenby *Hannibal's War* (1978) p. 205 *since he [Livius] decided that there really were two engagements, it seems best to believe him* bør afvises, både af principielle grunde og ud fra det konkrete tilfælde.

3. Salaeca

Formodningen om, at Livius gentager sig selv i stykkerne XXIX,28,11-29,3 over for XXIX,34,1-35,5, bestyrkes, når man læser om dels erobringen af den nærmeste afrikanske by, der var temmelig rig, dels om erobringen af Salaeca.

Scipios udgangspunkt for begge de af Livius omtalte erobringer er egnen nær Utica. I XXIX,29,2 omtales byen som den nærmeste afrikanske by.

Da byen samtidig beskrives som værende temmelig rig, kan der kun være tale om en, nemlig Salaeca, der ligger ca. 20-25 km vest for Utica, idet det er den eneste by af en vis betydning i området.

Salaeca placeres af Livius 15000 passus fra den romerske lejr, der igen ligger 1000 passus fra Utica, hvilket giver en maksimal afstand mellem Utica og Salaeca på 16000 passus (ca. 24 km), hvis Livius' tal er korrekte. Ligesom med slagene, hvor der berettes om Hannos fald, vil det bemærkes, at den første erobring finder sted uden Masinissas medvirken, hvorimod han medvirker i den anden. Samtidig skriver Livius i XXIX,29,4, at Masinissa ankom i *begyndelsen* af felttoget, hvilket må siges at være i klar modstrid med de mange aktiviteter, Scipio - ifølge Livius XXIX,28,11-29,3 - når inden Masinissas ankomst. Det må derfor være klart, at der kun kan være tale om erobring af én by.

4. Afsendelse af skibe

Det vil ikke på det foreliggende grundlag være muligt at afgøre, om der afsendtes bytte en eller to gange. Beretningerne herom må dog indgå i den samlede vurdering.

To så lange beretninger med parallelle begivenhedsforløb må klart vække mistanke om fejl i Livius' fremstilling. Beretningerne indeholder 4 emneområder, hvoraf det vedrørende Hanno og Salaeca var muligt at argumentere for, at der var tale om gentagelse af ét begivenhedsforløb. Da de 4 emneområder må ses i sammenhæng, vil det som konsekvens få, at også Scipios bevægelser og skibenes afsendelse betragtes som dobbelte beretninger af kun én begivenhed. I dette tilfælde må det være den ene del, nemlig XXIX,28,11-29,3, der afvises. Stedet viser et lavt informationsniveau og en generel usikkerhed vedrørende konkrete oplysninger:

Hanno er blot *nobilem iuvenem*; byen, der erobres, er blot *proximam Afrorum*, etc.

Heller ikke det andet stykke er uden en vis usikkerhed på grund af beretningen om Hannos død, der ikke er i overensstemmelse med *Ab Urbe Condita* XLV,14 og Appian.²⁴

ET ELLER TO SLAG VED HERDONEA?

Et af de oftest nævnte²⁵ dubletsteder er følgende:

XXV,21,1-22,1

*Circa Herdoneam Romanae
legiones et praetor Fulvius
erat.*

*Quo ubi allatum est hostis
adventare, prope est factum ut
iniussu praetoris signis
convulsis in aciem exirent; [...]*

*nec Fulvius est cunctatus, non
tam sua ulla spe quam militum
impetu fortuito tractus.*

[...]

*Prima legio et sinistra ala
in primo instructae et in
longitudinem porrecta acies.*

[...]

Castris hostes potiti sunt.

*Hae clades super aliam alia
Romam cum essent nuntiatae,
ingens quidem et luctus et
pavor civitatem cepit.*

XXVII,1,3-2,3

*Ceterum nequaquam inde tantum
gaudium fuit quanta clades
intra paucos dies accepta est
haud procul Herdonea urbe.
Castra ibi Cn. Fulvius
proconsul habebat spe*

recipiendae Herdoneae, [...]

*Exercitu expedito [Hannibals],
ita ut famam prope praeveniret,
magnis itineribus ad Herdoneam
contendit [...]*

*Par audacia Romanus, consilio
et viribus impar, copiis
raptim eductis confligit.*

*Quinta legio et sinistra ala
acriter pugnam inierunt; [...]*

*Castris praedaeque victor
potitur [...]*

*Et Romae quidem cum luctus
ingens ex praeterito, tum
timor in futurum erat; [...]*

Det, der ved en første gennemlæsning leder tanken hen på en dublet, er den store lighed i sted og hovedpersoner:

24. Puniske krige VIII,3,13-15

25. Stederne nævnes blandt andet som dublet hos Walsh (1961) p. 147 og CAH VIII p. 81.

*Circa Herdoneam
Fulvius
Hannibal*

*Herdonea urbe
Cn. Fulvius
Hannibal*

Ligheden i slagenes indledning og afslutning er også stor:

Prima legio et sinistra ala

Quinta legio et sinistra ala

Castris hostes potiti sunt

Castris praedaque victor potitur

Også reaktionerne i Rom har store lighedspunkter:

ingens quidem et luctus

cum luctus ingens

En væsentlig forskel på de to steder er dog, at i XXV,21 flygter Fulvius under slaget, hvor han i XXVII,1 falder i slaget.

Der er den mulighed, at ligheden mellem selve slagene skyldes, at vi har at gøre med Livius' prototype for slag og dermed ikke, at der er tale om gentagne beskrivelser af et og samme forløb. Nissen (1863)²⁶ mener at kunne se en læst, hvorover slagberetninger er bygget. Ligheden kunne derfor principielt forklares derudfra, nemlig at ligheder ikke skyldes, at der er tale om dublet; men at der er tale om en standardslagbeskrivelse. Hvis der er tale om dublet, må de to beretninger - ifølge min definition - imidlertid kunne reduceres til én begivenhed. En sådan reduktion er det dog her ikke muligt at gennemføre i form af en påstand om, at kun ét slag fandt sted ved Herdonea, idet begge steder har sat sig flere tydelige spor senere i fremstillingen.

Mellem de to tekststykker giver Livius en reference:

XXVII,1,9: [...] *ipse Cn. Fulvi similitudinem nominis, quia Cn. Fulvium praetorem biennio ante in isdem devicerat locis, increpans, similem eventum pugnae fore adfirmabat.*

26. P. 94: *Aber alle diese Schlachtbeschreibungen sind abschreckend langweilige Variationen ein und desselben Grundthemas: zuerst geraten die Römer durch Ueberzahl der Feinde oder Ueberraschung in die Enge, werden dann durch besondere Tapferkeit oder die Geschicklichkeit ihres Führers wieder Meister und erschlagen schliesslich die obligate Anzahl von Feinden, wenn es grosse Schlachten sind, 40000 oder 35000 auch manchmal weniger.*

Walsh (1961) p. 197f peger også på en sådan lighed: *Thus standard methods of battle dispositions are imposed on virtually every narration; and above all, there is the division into stages by use of such adverbs as primo, mox, deinde, postremo. Many of these accounts accordingly reflect an identical pattern.*

Denne henvisning passer kronologisk godt, idet XXVII,1 kan placeres i år 210 fvt. og XXV,21 kan placeres to år tidligere nemlig i år 212 fvt. En sådan reference er i sig selv ikke bevis mod gentagelse, men kunne være et eksempel på Livius' litterære overblik snarere end på et historisk, kritisk vurderende overblik over begivenhedernes indhold og sammenhæng, med mindre bemærkningen er overtaget fra Livius' forlæg, hvorved den selvklart intet siger om Livius' overblik. Det viser sig dog, at begge beretninger følges op senere i *Ab Urbe Condita*.

XXV,21 omtales følgende steder:

XXVI,1,9 (år 211 fvt.): *C. Sulpicio, cui Sicilia evenerat, duae legiones quas P. Cornelius habuisset decretae et supplementum de exercitu Cn. Fulvii, qui priore anno in Apulia foede caesus fugatusque erat.*

XXVI,2,7 - XXVI,3,12 (år 211 fvt.): *C. Sempronius Blaesus die dicta Cn. Fulvium ob exercitum in Apulia amissum in contionibus vexabat, multos imperatores temeritate atque inscitia exercitum in locum praecipitem perduxisse dictitans, neminem praeter Cn. Fulvium ante conrupisse omnibus vitiis legiones suas quam proderet. [...] Id cum per litteras miserabiliter pro fratris capite scriptas petisset Fulvius, negassentque patres e re publica esse abscondi a Capua, postquam dies comitiorum aderat Cn. Fulvius exsulatum Tarquinius abiit. Id ei iustum exsilium esse scivit plebs.*

XXVII,1 omtales følgende sted:

XXVII,7,12-13 (år 209 fvt.): *M. Valerio cum L. Cincio - iis quoque enim prorogatum in Sicilia imperium - Cannensis exercitus datus, eumque supplere ex militibus qui ex legionibus Cn. Fulvi superessent iussi. Conquisitos eos consules in Siciliam miserunt; additaque eadem militiae ignominia sub qua Cannenses militabant quique ex praetoris Cn. Fulvi exercitu ob similis iram fugae missi eo ab senatu fuerant.*

Det interessante er, at der her ligesom i XXVII,1 knyttes en parallel mellem de to slag.

XXVII,8,13 (år 209 fvt.) må formodes at handle om XXVII,1, da der næppe ville gå tre år, før man begyndte at opspore soldaterne fra XXV,21:

Et Fabius consul reliquias exercitus Fulviani conquisitas - fuere autem ad quattuor milia trecenti quadraginta quattor - Q. Maximum filium ducere in Siciliam ad M. Valerium proconsulem iussit [...]

Sidste gang, der gøres bemærkninger om XXVII,1, er i en tale i XXVIII,28,12 (år 206 fvt.): [...] *Flaminio, Paulo, [...] Cn. Fulvio, Scipionibus meis, tot tam praeclaris imperatoribus uno bello absumptis superstes est populus Romanus [...]*

Det vil således ikke være muligt at afvise det ene af de to slag som en gentagelse uden at skulle foretage større korrektioner adskillige andre steder i Livius' fremstilling. Denne nødvendige konsekvens af at betragte XXV,21 og XXVII,1 som beretninger om én og samme begivenhed synes ingen af dem, der påstår, at der er tale om dublet, at være opmærksom på. Konsekvenserne er så omfattende, at jeg ikke finder, det er muligt at argumentere for en gentagelse på dette sted.

Hallward²⁷ mener, at XXV,21 må afvises, og forklarer dubletten - som han mener, at det er - med, at Livius sammenblander oplysninger om Fulvius Flaccus med oplysninger om Fulvius Centumalus. Forklaringen er nærliggende på grund af den store navnelighed, men må dog afvises, idet Hallward ikke tager højde for, at hvis XXV,21 forkastes, må også den efterfølgende retssag i XXV,2,7-3,12 forkastes.

Også Scullard²⁸ mener, at XXV,21 er det af de to slag, der må forkastes, idet han nævner, at retssagen kunne være ført for perduellio (statsfjendskab, højforræderi) og ikke for et nederlag ved Herdonea. Perduellioprocesser kan kun føres ved Comitia Centuriata. Det blev den også her (jf. XXVI,3,12). At han anklages 4 gange, peger også mod en perduellioproces; men at hævde, at sagen ikke skulle være i forbindelse med nederlaget, er i strid med adskillige udsagn i Blaesus' anklage, hvor der klart og entydigt henvises til Herdoneanederlaget. Retssagen vil rimeligvis ikke kunne afvises som frit opfundet af Livius eller hans forlæg. Ligeledes vil det for Livius næppe være muligt fejlagtigt at melde en prokonsul død. Derfor vil det ikke være muligt at afvise hverken XXV,21 eller XXVII,1 som blot

27. CAH VIII p. 81 n. 1

28. H. H. Scullard *Roman Politics* Oxford 1973 p. 64, n. 1: *Cn. Fulvius Flaccus (the younger brother of the consul of 212, Q. Fulvius Flaccus) returned from Apulia to Rome, was prosecuted, and went into exile (L. XXVI,2.7-3.12). The charge was probably not a supposed defeat at Herdonea, which is a doublet of that of Cn. Fulvius Centumalus there i 210, but perhaps perduellio [...]*

gentagelser, selv om det igen må bemærkes, at argumentationen alene hviler på indicier.

Der er ikke megen hjælp at hente, når man ser på, hvad andre antikke forfattere har berettet om disse begivenheder. Plutarch, *Marcellus* 24,2 gengiver slaget, hvor Fulvius falder; Plutarch er dog afhængig af Livius - han henviser direkte til ham - hvorfor Plutarchs oplysninger ikke vil kunne bruges her, da de er sekundære for os. Frontinus II,5,21 gengiver også slaget, hvor Fulvius falder. Ligheden med Livius er stor, dog er Frontinus tabstal 8000, hvor Livius nævner 13000 og 7000. Appian, *Hannibal* 48, gengiver også kun slaget, hvor prokonsul Fulvius faldt, ligesom hos Frontinus med 8000 faldne. At disse fremstillinger kun beretter om Fulvius' fald, kan ikke tages til indtægt for en eliminering af XXV,21. Plutarch, Frontinus og Appian har haft et andet sigte med deres fremstilling og har derfor ikke den samme detaljerighed som Livius vedrørende dette specielle punkt.

Hvorfor da ligheden mellem de to steder? Den mest nærliggende forklaring og den nemmeste er, at de to begivenheder tilfældigvis lignede hinanden; derfor kom også beretningen herom til at have lighedspunkter. Ikke alt, der ligner dubletter, behøver at være det. Bloch²⁹ giver et godt eksempel herpå. Han nævner, at den katolske kirke på samme dag fejrer to af sine døde tjenere, at begge døde i Italien, at de begge blev omvendt efter læsning af helgenbiografier, at de begge grundlagde en religiøs orden under samme benævnelse, og at endeligt begge disse ordner blev undertrykt af to paver ved samme navn.

NOGLE MULIGE FORKLARINGER PÅ FÆNOMENET

Vanskelighederne med at argumentere for påstande om dublet alene på grundlag af *Ab Urbe Condita* synes at pege mod, at Livius på trods af sine uafviselige metodiske mangler må have haft et ganske godt - om ikke andet så litterært - overblik over sit stof, siden det oftest er så logisk sammenhængende. I mange tilfælde er der ligefrem henvisninger³⁰ mellem de to steder, vi mistænker som dubletter. Disse sammenkædningsbemærkninger kan opdeles i to hovedgrupper:

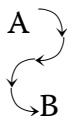
1) bemærkninger, der sætter de to tekststykker i forlængelse af hinanden:

A — B

29. Marc Bloch *Apologie pour l'histoire* Paris 1949 p. 59

30. II,15,1 XXV,27,2-3 XXVII,1,9 XXIX,35,2 XXIX,35,5 XXX,3,2 XXXIX,45,6-7 m.fl.

2) bemærkninger, der forsøger at genskabe den tilstand, der lå forud for episoden:

Eksempel på gruppe 1 er

IX,20,7: [...] Teates quoque [...]

Eksempler på gruppe 2 er

II,15,1: Eo anno postremum legati a Porsenna de reduciendo in regnum [...]

II,50,1: Rursus cum Fabiis erat [...]

IX,22,11: obsidionem redeunt [...]

XXI,25,12: ubi rursus silvae intratae [...]

XXIV,1,1: ut ex Campania in Bruttios reditum est [...]

XXVIII,12,13: regressus ab Cadibus [...]

XXVIII,37,1: cum Gades repetisset [...]

XXIX,34,1: alio equitatu per novem dilectum comparato [...]

XXXVII,53,1: Reductus a praetore [...]

Bemærkningerne er næppe overtaget fra forlægget; men er snarere Livius' måde at sammenknytte fremstillingen, hvor han skiftede forlæg – limen i hans saks-og-lim metode.

Bemærkninger, hvis formål har været at reetablere status quo, viser Livius' bestræbelser for at skabe en sammenhængende fremstilling, men viser også hans – med moderne, kildekritiske øjne - fatale mangel på kritisk stillingtagen til de modtagne oplysninger og hans modvilje mod at vælge mellem afvigende beretninger fra forlæggene. I stedet søges modstridende oplysninger samarbejdet.

Livius har allerede på et tidligt tidspunkt i sin produktion været opmærksom på faren for at gentage sig: *Auctores habeo bis cum hoste signa conlata dictatore absente, bis rem egregie gestam; apud antiquissimos scriptores una haec pugna invenitur; in quibusdam annalibus tota res praetermissa est.*³¹

31. VIII,30,7 (år 325 fvt.). Andre eksempler på, at Livius selv advarer med faren for gentagelser, findes i XXIII,6,8 XXIX,35,2 XL,50,6-7

Dubletter har en meget forskelligartet karakter. Der er dubletter af både enkeltoplysninger,³² anekdoter³³ og af hele begivenhedsforløb.³⁴

Indenfor det enkelte dubletsæt er der mellem de enkelte dele store forskelle i informationsniveau og tendens, samtidig med at der indenfor det enkelte tekststykke i dubletsættet har kunnet iagttages en ensartet tendens og et ensartet informationsniveau. En sådan ensartethed støtter forestillingen om, at der bag hver del af Livius' tekst ligger ét og kun ét forlæg.

Der er dubletter, der fortsætter på tværs af emneskift (de er i min fortegnelse optegnet som flere dubletter).³⁵ Det synes at pege mod, at Livius ikke nødvendigvis skiftede forlæg ved emneskift, selv om muligheden for, at dubletter er overtaget fra forlæg, også er til stede.

Nogle dubletter ligger så langt fra hinanden i udformning og indhold, at detaljeret sammenligning vanskeliggøres, ligesom der er dubletter med næsten total verbal overensstemmelse. En vis overensstemmelse må dog i alle tilfælde være til stede som en forudsætning for erkendelse af dubletten.

Sammenholder man min dubletoversigt for 7. til 9. pentade (nedenfor p. 23-24) med en opdeling af disse 15 bøger i dele, baseret på Polyb, og dele, der ikke er baseret på Polyb,³⁶ vil man se, at den altovervejende del af dubletterne falder i den del, der ikke er baseret på Polyb. Kun 15 ud af de 15 bøgers 54 dubletter falder i dele, der kan føres tilbage til Polyb.³⁷ De udgør 28%, hvilket må siges at være lavt i forhold til den udstrakte brug, Livius gør af Polyb.

32. XXIII,32,2 XXVI,12,5 m.fl.

33. XXIII,46,12-47,8 m.fl.

34. XXIII,49,5-14 XXIX,34,1-35,5 m.fl.

35. XXX,19,10-12 XXXIV,44,5-45,2 XXXV,40,2-7 XXXVI,21,9-11 XXXVI,38,7-39,2 m.fl.

36. Som foretaget af Nissen (1863) med senere tilslutning af Soltau (1897) samt senest Briscoe (1973) og Briscoe (1981) og Hermann Tränkle *Livius und Polybios* Basel 1977. Se eksempelvis Soltau (1897) pp 43ff.

37. 1. del af dubletsættet falder i Polybdele: XXXIV,52,3-12 XXXVI,21,9 XXXVI,21,10-11 XLII,18,2 XLII,18,2-3

2. del af dubletsættet falder i Polybdele: XXXVII,14,1 XLII,45,1 XLII,48,1-4 XLII,48,5 XLIII,18,5-21,1 XLIV,1,1

Begge dele falder i afsnit baseret på Polyb: XXXVII,52,3-5 – XXXVII,53,1-28; XXXVII,55,4-6 – XXXVII,55,7-56-1; XLIV,29,1-5 – XLV,10,1-2; XLIV,46,3 – XLV,27,3. Ca. 57% af 4. og 5. dekade skønnes baseret på Polyb. Se Hermann Tränkle *Livius und Polybios* Basel 1977 p. 28 n. 20.

Skift mellem Polyb og romerske forlæg har afstedkommet problemer med kronologien og har derfor kunnet afstedkomme dubletter. Polybs tidsregning var baseret på olympiaderne, hvor perioderne løb fra sensommer til sensommer. I Rom fulgte man den capitolinske kronologi, der havde årsskifte ved konsulernes tiltrædelsestidspunkt den 15. marts (idus Martiae) - indtil år 153 fvt. Senere kom Varros system, der satte årsskiftet til 1. januar. Den romerske tidsregning havde i modsætning til vores (og den senere romerske kalender: den julianske) i praksis ikke fast tilknytning til årstidernes skiften.

Udover kronologien kan navneforvirring være en forklaringsmulighed på dubletter. Det ses med Teate/Teatum i IX,20, Iliturgi(s) i XXIII,49/XXIV,41, Hanno i XXIX,29/XXIX,34 og Furius i XXXIV,53,7/XXXV,41,8.

Ved en analyse af mulige dubletter må i hvert fald følgende punkter overvejes:

- 1) et antal overensstemmelser beviser intet, også forskellene må opregnes,
- 2) bevisbyrden må ligge hos 'anklageren',
- 3) udskillelse af de ens elementer, der også ville kunne forekomme, hvis der var tale om to forskellige hændelser,
- 4) hensyntagen til mulighederne for at opstille forklaringsforsøg for dublettens opståen,
- 5) en dubletvurdering må aldrig blive en statistisk sandsynlighedsvurdering,
- 6) man må være opmærksom på, at ikke alt, der ligner dubletter, behøver at være det, jf. Blochs eksempel.

Ses dubletfænomenet i sammenhæng med enkilde teorien, synes fænomenet at kunne understøtte denne teori.

At man, som vist, kan sætte to klart afgrænsede tekststykker fra *Ab Urbe Condita* over for hinanden, tyder på, at Livius' fremstilling ikke har karakter af en syntese af oplysninger modtaget fra hans forlæg efter en gennemlæsning af alle de forlæg, Livius fandt relevant; men at Livius byggede ét afsnit i sin helhed på ét forlæg. De enkelte tekststykkers ensartede informationsniveau og tendens peger også mod, at de i deres helhed stammer fra ét og samme forlæg.

Det må dog samtidig forekomme klart, at Livius ikke har benyttet én og samme arbejdsmetode hele tiden. Der findes nemlig eksempler på dubletter midt inde i et forløb, der ikke har kunnet påvises at være dublet i sin helhed.³⁸ Det

38. XLIV,19,4 – XLIV,22,16

almindeligste er imidlertid, at en dublet fremstår som fremstillingen af et afrundet forløb.

Hvor ligheden mellem de to dele kun synes at kunne forklares ved, at Livius må have de to steder fra samme forlæg, viser en sammenligning, hvor tæt og trofast Livius forholder sig til sit forlæg, hvad indholdet angår - uden at stederne dog kan betegnes som afskrift.³⁹ Ligeledes i tilfælde, hvor to forskellige forlæg som mellemlid synes en rimelig antagelse, kan en ikke ringe trofasthed overfor den oprindelige fremstillings oplysninger iagttages ikke kun hos Livius, men også hos hans umiddelbare forlæg.⁴⁰

Dubletfænomenet synes at vise, at Livius' overblik over stoffet har været af litterær karakter; det har været stoffets form, der tiltrak sig Livius' opmærksomhed. Persontegningen, opbygningen af stoffet omkring dramatiske højdepunkter, selve inddelingen af stoffet i pentader og dekade⁴¹ viser, hvor Livius lagde tyngdepunktet i sit arbejde.

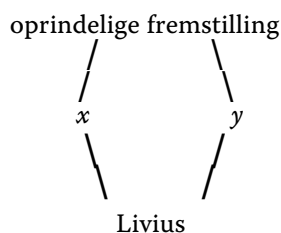
Umiddelbart forekommer et litterært overblik og et historisk overblik at være elementer, der forudsætter og supplerer hinanden. Fremstillingens historiske indhold er imidlertid på en række punkter så mangelfuld, at det historiske overblik må siges ikke at have været til stede i tilstrækkelig grad, hvilket kontrasteres af værkets høje litterære kvalitet.

En analyse af dubletfænomenet har ikke kunnet ændre på vor opfattelse af Livius' arbejdsmåde, men har fra en kun sjældent brugt vinkel kunnet bekræfte resultater opnået ud fra andre synsvinkler.

Ab Urbe Condita er god og spændende læsning; men den bliver ikke dobbelt så god af, at vi får dele af den to gange.

39. Det ses klart i XXXVI,21 over for XXXVI,39

40. Se XXIX,29 overfor XXIX,34, hvor følgende skema synes nærliggende:

41. Fremstillingen må være færdiggjort fortløbende, da Livius selv refererer til bøgernes numre jf. VI,1,1, X,31,10, XXIX,22,10, XXXI,1,4, XLV,25,4.

BILAG 1

Steder, der i forskningen diskuteres som dubletter, fordeler sig således:

1. pentade:	IX,20,4 – IX,20,7
I,23,1-25,14 – I,32,3-33,5	IX,21,1-6 - IX,22,1-11
I,38,6-7 – I,55,1-56,3	X,3,2 - X,13,1
II,13,1-4 – II,15,1-7	X,3,5 – X,34,1-3
II,16,8-9 – II,22,2	X,42,4/X,43,8-9 - X,44,2
II,17,4-7 – II,25,5-6	
II,21,7 – II,27,5-6	5. pentade:
II,23,1 – II,27,8-9	XXI,6,6-8 – XXI,18,1-2
II,32,2-3 – III,54,9	XXI,7,4-9,2 – XXI,11,3-13
II,42,8 – II,43,1	XXI,24,5 – XXI,26,6
II,43,3 - II,44,1-2	XXI,25,8-10 – XXI,25,11-14
II,46,1-47,12 - II,50,1-11	XXI,43,6 - XXI,45,5
II,51,1-3 - II,51,4-9	XXI,54,4-56,8 - XXI,59,1-9
III,66,1-72,7 - IV,9,1-10,7	XXI,57,5-14 - XXI,59,1-9
IV,8,2-7 - IV,22,7	XXI,58,1-11 - XXII,2,1-11
IV,23,4 - IV,25,7-8	XXI,60,1-61,4 – XXI,61,5-11
IV,53,3 - IV,55,4	XXI,63,1-15 - XXII,1,5-20
V,10,1 - V,14,5	XXII,6,4 – XXIII,45,8
V,31,5-6 - V,32,3-5	XXII,18,5-8 – XXII,23,9-10
V,49,1 - X,16,6 – XXII,59,7	XXII,19,1-20,2 - XXII,20,3-21,8
	XXII,40,8 - XXII,43,3
2. pentade:	XXII,43,10 – XXII,46,8-9
VI,2,5-6 - VI,6,3	XXII,54,5 - XXII,56,2
VI,3,2-10 - VI,9,7-12	XXII,57,9-12 - XXIII,14,1-4
VI,22,8-24,11 - VI,32,5-11	XXIII,16,8-16 - XXIII,46,1-7
VI,42,5-7 - VII,10,1-14	XXIII,25,2-10 - XXIII,30,18-31,14
VIII,1,1-3 – VIII,19,1-21,10	

XXIII,27,9-12–XXIII,29,16-
XXIII,32,5-6

XXIII,29,17 – XXIII,48,4

XXIII,30,5-9 – XXIV,1,1-3,15

XXIII,32,2 - XXIII,32,16

XXIII,35,1-19 - XXIV,14,1-16,5

XXIII,46,12-47,8 - XXV,18,4-15

XXIII,49,5-14 - XXIV,41,1-43,1

XXV,20,2-3 - XXV,22,5-6

XXV,21,1-22,1 – XXVII,1,3-2,3

XXV,22,11-13 – XXVI,12,5

XXV,25,11-13 – XXV,27,2-3

6. pentade:

XXVI,4,2 - XXVI,7,6 – XXVI,12,15

XXVI,8,1 – XXVI,9,6-9

XXVI,16,1 - XXVI,33,4

XXVI,47,4 – XXVI,49,7-8

XXVI,51,2-3 - XXVII,7,1

XXVII,9,7-14 - XXIX,15,2-10

XXVII,17,1-19,6 - XXVIII,13,1-16,15

XXVIII,1,1-2,16 - XXVIII,30,1-31,4

XXVIII,36,1-13 – XXVIII,37,1-10

XXIX,5,2-7 - XXIX,5,8

XXIX,22,10 - XXXIV,44,6-8

XXIX,28,11-29,3 - XXIX,34,1-35,5

XXIX,36,1-3 – XXX,3,2

XXIX,36,4-9 - XXX,19,11-12

XXIX,38,1 – XXX,19,10

XXX,3,1-6,9 – XXX,7,1-8,9

XXX,7,6 - XXX,9,5

XXX,17,2 – XXX,21,11

XXX,44,4 – XXXII,2,1

7. pentade:

XXXI,4,1-3 – XXXI,49,5

XXXI,12,2 – XXXIV,44,6-8

XXXI,21,1-22,3 – XXXII,29,5-31,6 -

XXXIII,36,4-37,8

XXXII,9,5 - XXXII,26,1-3

XXXII,29,3-4 - XXXIV,45,1-2

XXXIII,25,1–XXXIV,54,3–

XXXVI,36,4-5

XXXIII,44,2 – XXXIV,44,6

XXXIV,21,8 – XXXIV,42,1

XXXIV,44,5 – XXXIV,54,4-8

XXXIV,52,3-12 – XXXV,10,5

XXXIV,53,1-2 - XXXV,40,5-6

XXXIV,53,7 – XXXV,41,8

XXXIV,54,3 - XXXVI,36,5

XXXIV,55,1-5 – XXXV,40,7

XXXV,3,1-5,14 - XXXV,11,1-13

XXXV,7,6-8 - XXXV,22,5-8

XXXV,10,12– XXXV,41,10

XXXV,20,2-7 - XXXV,40,2-4

XXXV,22,3-4 – XXXV,40,2-4

8. pentade:

XXXVI,1,9 - XXXVII,2,6

XXXVI,21,9 - XXXVI,38,7

XXXVI,21,10-11 – XXXVI,39,1-2

XXXVII,2,10 - XXXVII,14,1

XXXVII,52,3-5 - XXXVII,53,1-28

XXXVII,55,4-6 - XXXVII,55,7-56,1

XXXVII,60,6 – XXXVIII,47,5	XLII,4,5 - XLII,25,14
XXXIX,22,6-7-XXXIX,45,6-7–	XLII,18,2 – XLII,19,6
XXXIX,54,2-13 - XL,53,5-6	XLII,18,2-3 – XLII,27,3-8
XXXIX,29,8-9 - XXXIX,41,6	XLII,19,7 – XLII,45,1
XXXIX,42,1 - XXXIX,56,1	XLII,31,2 – XLII,35,4
XXXIX,46,5 – XXXIX,56,6 - XL,19,1-2	XLII,31,3 – XLII,36,8
XXXIX,51,1-12 – XXXIX,56,7	XLII,35,3 – XLII,48,5
	XLII,36,1-7 - XLII,48,1-4
9. pentade:	XLIII,9,6-11,1 - XLIII,18,5-21,1
XL,2,4 – XL,45,4-5	XLIII,12,3-4 – XLIV,1,1
XL,16,4-11 - XL,17,6-7	XLIII,14,7-8 – XLIII,15,7-8
XL,33,1-9 – XL,39,1-40,15	XLIV,15,1-2 – XLIV,15,3-8
XL,37,8-38,9 - XL,41,1-7	XLIV,19,4 – XLIV,22,16
XL,47,1-50,7 – periocha XLI	XLIV,29,1-5 - XLV,10,1-2
XLI,12,1-10 – XLI,16,7-17,4	XLIV,46,3 – XLV,27,3
XLII,3,1-3 – XLII,10,5	XLV,13,12 - XLV,19,1-20,3

En fordeling af dubletterne i pentader efter 1. dels placering giver følgende:

1. pentade: 19 = 3,8 pr. bog i gennemsnit
2. pentade: 10 = 2,0
5. pentade: 30 = 6,0
6. pentade: 19 = 3,8
7. pentade: 19 = 3,8
8. pentade: 12 = 2,4
9. pentade: 23 = 4,6

I alt 132 = 3,8

Selv om den slags statistiske opstillinger skal læses med stor forsigtighed, og selv om der måske vil kunne sættes spørgsmålstegn ved enkelte af de ovenfor nævnte påståede dubletsteder, synes fordelingen dog at pege mod en vis regelmæssighed i modsætning til, hvad man kunne forvente: et fald efterhånden

som Livius fik bedre materiale og med tiden fik forfinet sin metode, som det ofte antages, at han må have gjort.

BILAG 2

Oversættelserne baserer sig på de gængse danske:

Bog 1 – 10: ved Adam Afzelius

Bog 21 – 26: ved Gustav Hermansen

Bog 27 – 30: ved Hanne Goldschmidt

Fra bog 31 og Appian er det undertegnede egne oversættelser.

Side 1:

XXXVI,21:

I de samme dage
drog også M. Fulvius Nobilior,
som to år tidligere var
succesrig praetor i Spanien,
ind i byen i hyldest;
med sig bragte han
130000 sølvmonter og 12000
pund sølv og 127 pund guld

XXXVI,39:

I de samme dage
drog M. Fulvius Nobilior
fra det fjernere Spanien
ind i byen i hyldest.
Han medbragte 12000 pund
sølv, 130 sølvmonter,
127 pund guld.

Side 3:

VIII,11:

jeg har ikke anset det for fjernt fra min sag at berette også med de selv samme ord som de er overleveret

VIII,18:

dog skal sagen fremstilles som den er overleveret for at ikke tilliden til min hjemmelsmand skal fratages ham.

Praef. 1:

at beskrive romerfolkets historie fra byens grundlæggelse

Side 4:

XXXI,1:

nøjagtig som jeg selv har deltaget i den puniske krigs farer, er også jeg glad for, at jeg nu er kommet til dens afslutning. For det er nemlig ikke passende, at en, der har vovet at love at nedskrive hele Roms historie, skulle blive træt og udmattet ved at beskæftige sig med de enkelte dele af dette store arbejde. Men når jeg tænker over, at 63 år [...] har fyldt lige så mange bøger som de 487 år fra byens grundlæggelse til Appianus Claudius' konsulat [...] så ser jeg ikke desto mindre for mig, at jeg trækkes ned - ligesom de, der tiltrukket af det lave vand nær kysten vader ud - og ligegyldigt hvilke fremskridt jeg gør, synker jeg dybere og dybere

ned som i en afgrund; og det arbejde, som ved afslutningen af de tidligere dele syntes at formindskes, nærmest vokser.

Side 5:

II,21:

Et tempel til Mercur blev indviet 15. maj.

II,27:

Konsulerne kom i strid om, hvem der skulle indvie Mercurs tempel. Senatet overgav sagen til folket til afgørelse [...] folket overlod indvielsen til M. Laetorius, centurion af 1. rang.

Side 8:

XXIX,35:

det er ikke alle forfattere, der anfører, at der blev dræbt to karthaginiensiske officerer med samme navn i to rytterslag; jeg tror af frygt for at komme til at fortælle den samme ting to gange.

XXIX,28,11-29,3:

Scipio havde nemlig allerede sendt flåden til Utica, var selv rykket et stykke ind i landet og havde sat sig i besiddelse af de nærmeste højedrag.

Rytterne havde han sendt ud dels som forposter på strategisk vigtige punkter, dels for at plyndre markerne.

Disse ryttere kom i kamp med det karthaginiensiske rytteri, dræbte nogle få af dem i selve kampen, flere dræbte de, da de forfulgte de flygtende, deriblandt også deres unge anfører, Hanno, der var af fornem familie .

Scipio hærgede ikke blot de omkringliggende marker, men erob-

XXIX,34,1-35,5:

På det tidspunkt stod Scipio ved Utica, omtrent 1000 passus fra byen, idet han havde flyttet sin lejr fra kysten, hvor han var blevet liggende nogle dage i nærheden af flåden. Hanno [...] besatte en by, der hed Salaeca, omtrent 15000 passus fra den romerske lejr [...] Masinissa lod sine ryttere gøre omkring og deltog igen i slaget. Omtrent 1000 mand, der havde udgjort fortroppen og som ikke havde haft nogen mulighed for tilbagetog, blev dræbt sammen med deres anfører, Hanno selv. De andre [...] flygtede [...] de sejrige romere forfulgte dem og fangede eller dræbte yderligere 2000 mand. Det er helt sikkert, at der mellem dem var ikke mindre end 200 karthaginiensiske ryttere, hvoraf nogle var af rig og fornem slægt. Samme dag kom tilfældigvis de skibe, der havde sejlet bytte til Sicilien, tilbage med forsyninger. [...] Han [Scipio] anbragte så en stærk garnison i Salaeca [...]

rede også den nærmeste afrikanske by, der var temmelig rig.

Foruden det øvrige bytte, der straks blev bragt om bord i skibene og sendt til Sicilien, blev der der [i byen] taget 8000 fanger, både fri og slaver.

Side 11:

Appian Puniske krige VIII,3:

13. [...] og både Hasdrubal, Syfax og Massinissa slog lejr ikke langt fra hinanden nær byen Utica, hvortil Scipio var drevet af vinden og også lå i lejr nær [...]

14. [...] Hanno drog ud med 1000 udvalgte karthageninsiske ryttere og mange Libyere, Massinissa fulgte efter med sine Numidiere [...]

15. Scipio og Massinissa plyndrede området, [...] de belejrede også en stor by kaldt Locha [byen indtages]

Side 13:

XXV,21,1-22,1

De romerske legioner og praetoren Fulvius opholdt sig omkring Herdonea.

Da de der fik melding om, at fjenden var i anmarch, var det ikke langt fra, at de uden nogen befaling fra praetorens side havde revet felttegnene til sig og var draget ud i slag. Det eneste, der holdt dem tilbage, var deres sikre forhåbning om at kunne afgøre denne sag efter deres forgodtbefindende, når som helst det passede dem.

Da Hannibal vidste, at der havde været optøjer i lejren, og at mange frækt havde forsøgt at få deres anfører til at give signal, idet de havde råbt: "til våben" og ikke nærrede den ringeste tvivl om, at der ville blive lejlighed til et heldigt slag, anbragte han den følgende nat 3000 letbevæbnede soldater på landejendommene rundt omkring og i krat og skov, således at

overalt [...] lod han ikke blot markerne hæрге, men erobrede også nogle byer og landsbyer [...] og for anden gang sendte han skibene af sted tungt lastede med fjendtligt bytte.

XXVII,1,3-2,3

Men glæden herover opvejede slet ikke det nederlag, man led få dage efter i nærheden af byen Herdonea. Der havde prokonsulen Cn. Fulvius slået lejr i håb om at generobre Herdonea, som havde svigtet romerne efter nederlaget ved Cannae. Men han havde ikke anlagt lejren i særlig gunstigt terræn, og han havde heller ikke tropper nok til at holde den. Generalen havde fundet ud af, at indbyggernes troskab mod punerne var vakkende, da man hørte, at Hannibal havde forlagt sit hovedkvarter fra den egn til Bruttium efter tabet af Salapia, og de forhåbninger, dette fik ham til at nære, forøgede hans medfødte mangel på overblik. Fra Herdonea meddelte hemmelige budbringere alt dette til Hannibal, som derved på en gang blev ængstelig for, om han kunne beholde byen som forbundsfælle, og fuld af håb om et overraskelsesangreb på fjenden. Med en hær uden oppakning

de alle samtidig på et givet tegn kunne dukke frem af deres skjul, og han befalede Mago at besætte alle veje, af hvilke han mente, at flugten ville finde sted, med ca. 2000 ryttere. Efter at have truffet disse forberedelser om natten førte han ved daggry tropperne ud til slag. Heller ikke Fulvius tøvede et øjeblik, ikke fordi han havde nogen særlige forhåbninger, men fordi han ikke kunne styre soldaterne. Og det samme letsind, med hvilket han marcherede ud til slag, rådede ved slagordenens opstilling, idet soldaterne løb frem eller gjorde holdt ganske som det faldt dem ind, og dernæst af lyst eller frygt forlod deres post.

Den første legion og den venstre fløj blev stillet op først, fordelt over en meget lang strækning. Skønt tribunerne råbte, at slagordenen manglede indre styrke, og at fjenden ville slå sig igennem, hvor som helst han gjorde angreb, så hjalp det ikke det ringeste, ja de gad knap nok høre på det. Og så var det Hannibal, de havde med at gøre, en feltherre af en helt anden støbning med en ganske anderledes hær, opstillet på en helt forskellig måde. Følgen var, at romerne ikke engang kunne holde stand over for deres krigsråb og første angreb. Deres anfører, som i dumhed og letsind var Centenius' lige, men ganske manglede hans mod, rev en hest til sig, da han så, hvor det bar hen, og at hans soldater kom i uorden, og flygtede med omkring 200 ryttere. Resten af hæren blev slået forfra, dernæst omringet bagfra og på fløjene og led et

marcherede han til Herdonea i så store dagsmarcher, at han kunne nå frem næsten før rygtet om ham, og for at gøre fjenden mere forskrækket rykkede han frem med hæren i slagord.

Hans romerske modstander, der var hans ligemand i mod, men ikke i forudseenhed og styrke, førte hastigt tropperne frem og gik i kamp.

Den femte legion og den venstre fløj indledte slaget med stor kampiver. Men Hannibal havde givet ordre til, at når infanteriet var helt og fuldt engageret i den øjeblikkelige kamp, skulle hans egne ryttere foretage en omgående bevægelse, hvorved nogle skulle angribe den fjendtlige lejr, medens andre skulle gøre fjenden forvirret ved at falde ham i ryggen. Og fordi han på samme sted to år forinden fuldstændig havde slået en praetor, Cn. Fulvius, benyttede han navneligheden til hånende udtalelser om, at dette slag nok ville få samme udfald som sidst.

Det håb viste sig heller ikke at være ubegrundet. For medens romernes rækker holdt stand, og deres felttegn stod endnu trods stort mandefald i nærkampen under infanterislaget, lød der på en

så overvældende nederlag, at kun 2000 af 18000 mand undslap.

Fjenden bemægtigede sig lejren.

Da disse nederlag, det ene efter det andet, nåede Rom, herskede der ganske vist stor sorg og frygt i byen.

Side 14:

XXVII,1,9:

og fordi han på samme sted to år forinden fuldstændig havde slået en praetor, Cn. Fulvius, benyttede han navneligheden [...].

Side 15:

XXVI,1,9:

Gaius Sulpicius, som havde fået Sicilien, fik tildelt de to legioner, som Publius Cornelius havde haft, samt forstærkning fra Cnaeus Fulvius' hær, der det foregående år i Apulien havde lidt et vanærende nederlag og var slået på flugt.

XXVI,2 - XXVI,3:

men nu tiltrak en anden strid sig opmærksomheden. Caius Sempronius Blaesus stævnede Cnaeus Fulvius i anledning af tabet af hæren i Apulien [...] og da dagen for folkeforsamlingens afholdelse rykkede nær, gik Cnaeus Fulvius i landflygtighed i Tarquinia.

XXVII,7,12-13:

hæren fra Cannae blev givet til M. Valerius sammen med L. Cincius - også deres kommandoer på Sicilien var nemlig blevet forlænget - og de fik ordre til at gøre denne hær fuldtallig med de soldater, der var tilbage fra Cn. Fulvius' legioner.

gang larm af ryttere bagfra og råb af fjender fra lejren. Dette fik først den sjette legion, der stod i anden række og var den første, numiderne angreb, og derefter også den femte legion og dem, der stod ved de forreste felttegn, til at vige. En del kastede sig på flugt, medens en del blev hugget ned på stedet, og blandt de faldne var Fulvius selv tillige med 11 militærtribuner. Hvem kan udtale sig med sikkerhed om, hvor mange tusinde romere og forbundsfæller, der blev dræbt i det slag, når jeg et sted finder tallet 13000 anført, et andet sted ikke mere end 7000?

Sejrherren bemægtigede sig lejren og byttet [...]

I Rom derimod var der stor sorg over det, der var sket, og stor frygt for, hvad fremtiden ville bringe.

Konsulerne havde opsporet dem og sendt dem til Sicilien. Der skulle de tjene under samme vanærende vilkår som soldaterne fra Cannae og de soldater fra praetoren Cn. Fulvius' hær, der var blevet sendt derhen af senatet som straf for en lignende flugt.

XXVII,8,13:

og konsul Fabius gav sin søn Q. Maximus ordre til at opspore resten af Cn. Fulvius hær - det var vel 4344 mand - og føre dem til prokonsulen M. Valerius på Sicilien.

XXVIII,28:

selv om én krig har tilintetgjort Flaminius, Paulus, [...], Cn. Fulvius og Scipioerne, min egen far og onkel

Side 18:

VIII,30:

Jeg finder hos flere forfattere, at Quintus Fabius, medens diktatoren var borte, kæmpede to gange med fjenden og to gange vandt en stor sejr. Hos de ældre historikere finder jeg kun et slag, og i visse annaler nævnes sagen slet ikke.

BIBLIOGRAFI

Bibliografien medtager kun litteratur, der behandler dubletfænomenet.

- Briscoe (1973) Briscoe, John: *A Commentary on Livy Books XXXI - XXXIII*. Oxford 1973
- Briscoe (1981) Briscoe, John: *A Commentary on Livy Books XXXIV - XXXVII*. Oxford 1981
- De Sanctis (1923) De Sanctis, Gaetano: *Storia dei Romani. Vol. 1-4*. Torino 1907 - 1923
- Kahrstedt (1913) Kahrstedt, Ulrich: *Die Annalistik von Livius B. XXXI - XLV*. Berlin 1913
- Keller (1875) Keller, Ludwig: *Der zweite punische Krieg und seine Quellen*. Marburg 1875
- Klotz (1941) Klotz, Alfred: *Livius und seine Vorgänger. Neue Wege zur Antike* heft 9 - 11 Berlin 1940-41 (Amsterdam 1964)
- Luce (1977) Luce, Torrey James: *Livy. The Composition of His History*. Princeton 1977
- Miles (1997) Miles, Gary B.: *Livy Reconstructing Early Rome*. Cornell 1997
- Nissen (1863) Nissen, Heinrich: *Kritische Untersuchungen über die Quellen der vierten und funften Dekade des Livius*. Berlin 1863
- Nitzsch (1873) Nitzsch, Karl Wilhelm: *Die römische Annalistik von ihren ersten Anfängen bis auf Valerius Antias*. Berlin 1873 (Hildesheim 1974)
- Oakley (1997) Oakley, S. P.: *A Commentary on Livy Books VI – X. Vol. I* Oxford 1997
- Oakley (1998) Oakley, S. P.: *A Commentary on Livy Books VI – X. Vol. II* Oxford 1998
- Ogilvie (1965) Ogilvie, R. M.: *A Commentary on Livy Books 1-5*. Oxford 1965

- Radke (1963) Radke, G.: *Beobachtungen zum römischen Kalender*. RhM CVI 1963. pp. 313 ff.
- Seemüller (1904) Seemüller, Johan: *Die Doubletten in der ersten Dekade des Livius*. Neuburg a.D. 1904
- Sieglin (1883) Sieglin, Wilhelm: *Zwei Doubletten im Livius*. RhM XXXVIII 1883. pp. 348-369
- Soltau (1894) Soltau, Wilhelm: *Eine Doublette in Livius' XXIII. Buch*. Hermes 29. 1894. pp. 629-631
- Soltau (1897) Soltau, Wilhelm: *Livius' Geschichtswerk, seine Komposition und seine Quellen*. Leipzig 1897
- Walsh (1961) Walsh, P. G.: *Livy. His Historical Aims and Methods*. Cambridge 1961 (1970)